

ÖĞRETMENLERİN MESLEĞE YÖNELİK DAVRANIŞ VE YAŞANTI MODELLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Dr. Olcay Kiremitci
Ege Üniversitesi, İzmir
olcaykiremitci@gmail.com

Dr. R.Timuçin Gençler
Ege Üniversitesi, İzmir
timucingencer@gmail.com

Dr. Erdinç Demiray
Ege Üniversitesi, İzmir
erdincdemiray75@gmail.com

Özet

Bu çalışmada, ilk ve ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin mesleğe yönelik davranışlarının ve yaşantı modellerinin belirlenmesi ve sahip oldukları davranışların, cinsiyet, yaş grubu, medeni durum, çalıştıkları okul türü ve hizmet yılı değişkenlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya, 161 kadın, 48 erkek öğretmen katılmıştır. Çalışmada, 66 madde ve 11 alt boyuttan oluşan Mesleğe Yönelik Davranış ve Yaşantı Modelleri (MEDYAM) ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, öğretmenlerin %43.5'inin (n=91) sağlıklı, %14.8'inin (n=31) sakıncacı, %29.7'sinin (n=62) aşırı bağlılık ve %12'sinin (n=25) tükenmiş yaşantı modeli özelliklerini taşıdığını göstermektedir. Bu yaşantı modellerinin oluşmasında etkili olan 11 davranış türünden hiçbiri, cinsiyet ve yaş grupları değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Öğretmenlerin medeni durumlarına göre, mükemmeliyetçilik çabası, mesleki doyum, yaşam doyumu ve sosyal destek yaşantısı davranışları, istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar göstermektedir. Okul türü değişkeni dikkate alındığında, öğretmenlerin mesleki hırs, başarıma eğilimi ve duygusal uzaklaşma yeteneği davranışları, hizmet yılı değişkeni dikkate alındığında ise, sadece mesleki hırs davranışları istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Öğretmenlik, mesleğe yönelik davranış, yaşantı modelleri, tükenmişlik.

INVESTIGATION OF WORK RELATED BEHAVIORS AND EXPERIENCE PATTERNS OF TEACHERS ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES

Abstract

The study aimed to determine the work related behavior and experience patterns of teachers working at primary and secondary education institutions and to examine their attitudes in terms of the variables of genders, age group, marital status, the school type they work, and total years in service. 161 female and 48 male teachers participated in the study. In the study, work-related behavior and experience patterns scale consisting of 66 items and 11 sub-dimensions was used. The results obtained show that 43.5% (n=91) of the teachers have the qualities of beautiful health experience pattern, 14.8% (n=31) have heedless attitude% 29.7 have (n=62) hyper devotion and % 12 (n=25) burnout pattern. None of the behavior types affecting the formation of these experience patterns show significant differences in terms of gender and age groups. Striving for perfection, satisfaction with work, satisfaction with live and experience of social support behaviors show statistically significant differences in terms of teachers' marital status. Considering the school type variable, professional ambition, tendency to exert and emotional distancing behaviors differ significantly whereas only professional ambition behaviors show statistically significant difference in terms of the variable of years in service.

Key Words: Teaching, work related behavior, experience patterns, burnout

GİRİŞ

Günümüzde giderek artan ve çeşitlilik gösteren toplumsal beklentileri karşılamak amacıyla yoğunlaşan okulları geliştirme çabaları içerisinde öğretmenler son derece belirgin öneme sahiptir (OECD, 2005). Bunun nedeni, eğitimin başarısının öğretmenlerin nitelikleriyle yakından ilişkili olmasıdır (Gerçek, Köseoğlu, Yılmaz ve Soran, 2006). Başka bir deyişle, eğitimin başarısı ve kalitesinin yükseltilebilmesi, yeterli, mesleğe bağlı ve sağlıklı öğretmenlerle ilişkilidir (Prenzel ve diğ., 2005). Ancak, her geçen gün daha karışık ve yoğun bir aktiviteye doğru gelişim gösteren öğretmenlik (Brante, 2009), yaklaşık son 30 yıllık süreç içerisinde gerek ülkemizde (Erden, 1999) ve gerekse yabancı ülkelerde (Watt ve Richardson, 2008) cazibesini hızla kaybetmektedir. Bu durumun önüne geçilebilir ve başarılı öğretmenlerin mesleğine devamlılığını sağlayabilmek için yoğun çabalar sarf edilmektedir (OECD, 2005).

Mesleki yaşamlarında mutlu olan insanların kariyerlerinde başarılı ve işlerine son derece bağlı bireyler oldukları düşünülebilir. Fakat yüksek düzeyde mesleki bağlılık, iş yaşamında tam anlamıyla mutluluk anlamına gelmemekte ve çalışanlarda yoğun stres ve baskı oluşturabilmektedir (Kieschke ve Schaarschmidt, 2008). Diğer meslekler ile kıyaslandığında, başarı mücadelesinin yüksek olduğu işlerin başında gelen öğretmenlik mesleğinin, iş stresinin yoğun hissedildiği ve mücadele gerektiren meslekler arasında yer aldığı düşünülebilir. Öğretmenlerin bu mücadelelerinin uzun sürmesi, kendilerine ve çevrelerine yönelik beklentilerin etkisiyle yüksek düzeyde stres ve hayal kırıklıkları riskini de beraberinde getirmektedir (Jepson ve Forest, 2006). Bu da öğretmenlerin, mesleki bağlılıklarını azaltarak (Jepson ve Forest, 2006), öğretim etkililiklerinde ve sınıf yönetiminde olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Klusmann, Kunter, Trautwein ve Bamert, 2006).

Önceki çalışmalar, öğretmenlik gibi doğrudan insana hizmet veren meslek gruplarında çalışan bireylerin, tükenmişlik açısından önemli oranda risk altında olduklarını belirtmektedir (Grayson ve Alvarez, 2008; Brudnik, 2009). Mesleğinden ya da işinden dolayı insanlarla tek yönlü iletişime girmek zorunda kalan bireyler bir süre sonra tükenmişlik duygusu yaşayabilmektedir ve bu durum genellikle stresli olmanın ve bu durum ile başa çıkabilmek için gerekli bazı destek sistemlerinin olmamasından kaynaklanmaktadır (Maraşlı, 2005). Genel olarak işle birlikte gerçekleşen yoğun baskı, sürekli stres ve bunun devamı olarak ortaya çıkan "işe yönelik tükenmişlik sendromu", günümüzde de güncelliğini koruyan bir araştırma konusudur (Muszalska, Krajnik ve Rogiewicz, 2007).

Tükenmişlik insanlarla yüz yüze etkileşimde bulunmayı gerektiren mesleklerde çalışanlarda sıklıkla görülen fiziksel bitkinlik, uzun süren yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk duygusu, olumsuz benlik kavramı, işe yaramama hissi ve diğer insanlara karşı olumsuz tutumları içine alan fiziksel, duygusal ve zihinsel boyutlu bir olgudur (Babaoğlu, Altun ve Çakan, 2010). Öğretmenlerin sergiledikleri tutumların, verdikleri eğitimin kalitesi için son derece önemli bir ölçüt olduğu (Tsigilis, Zachopoulou ve Grammatikopoulos, 2006) gerçeği, eğitim bilimcileri öğretmenlerin mesleğe yönelik görüşlerini ve tutumlarını belirlemek için çok çeşitli araştırmalar yapılmaya yöneltmiştir (Çetinkaya, 2009). Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, ilk ve ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin mesleğe yönelik davranışlarının ve yaşantı modellerinin belirlenmesi ve sahip oldukları davranışların, cinsiyet, yaş grubu, medeni durum, çalıştıkları okul türü ve hizmet yılı değişkenlerine göre incelenmesidir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırmaya, 161'i (%77.0) kadın 48'i (%23.0) erkek olmak üzere 209 öğretmen katılmıştır. Katılım gösteren öğretmenlerinin yaş ortalamaları 40.05 ± 9.98 , hizmet süreleri ortalaması ise 17.01 ± 10.35 olarak hesaplanmıştır. Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerinin 155'i (%74.2) evli, 54'ü (%25.8) bekârdır. Katılım gösteren öğretmenlerinin çalıştıkları kurumların özellikleri dikkate alındığında, 101 (%48.3) öğretmen devlet okullarında, 108 (%51.7) öğretmen özel okullarda görev yapmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Örneklemin demografik özellikleri

	n	%
Cinsiyet		
Kadın	161	77,0
Erkek	48	23,0
Medeni Hal		
Evli	155	74,2
Bekâr	54	25,8
Okul Türü		
Özel	108	51,7
Devlet	101	48,3
Yaş Grupları (\bar{x} =40.05±9.98)		
40 yaş ve altı	114	54,5
41 yaş ve üstü	95	45,5
Hizmet Yılı (\bar{x} =17.01±10.35)		
17 yıl ve altı	124	59,3
18 yıl ve üstü	85	40,7

Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan, Schaarschmidt ve Fischer (1997) tarafından bireysel psiko-sosyal davranış ve deneyimlerin değerlendirilmesi amacıyla oluşturulmuş orijinal ismi Arbeitsbezogenes Verhaltens- und Erlebensmuster (AVEM) olan ve Gençler, Boyacıoğlu, Kiremitçi ve Doğan (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmış Mesleğe Yönelik Davranış ve Yaşantı Modelleri (MEDYAM) ölçeği 66 maddeden oluşmaktadır. MEDYAM, meslekle ilişkili sağlık durumunu ölçmeyi hedefleyen, İşin Öznel Önemi (özel yaşam içerisinde işin yeri), Mesleki Hırs (mesleki başarı ve yükselmeye yönelik çaba), Başarma Eğilimi (mesleki görevleri eksiksiz yerine getirebilmek için tüm gücünü kullanma eğilimi), Mükemmeliyetçilik Çabası (bireysel çalışma performansının iyiliğine ve eksiksizliğine yönelik çaba), Duygusal Uzaklaşma Yeteneği (işe yönelik psikolojik rahatlama yeteneği), Pes Etme Eğilimi (başarısızlıkla oluşan kolay pes etme eğilimi), Problemlerle Aktif Mücadele (oluşabilecek ve karşılaşılan problemlere yönelik aktif tutum), İçsel Huzur ve Dengeleme (içsel denge ve psikolojik kararlılık yaşama) Mesleki Doyum (meslekte ulaşılan noktadan duyulan memnuniyet), Yaşam Doyumu (meslek hayatında olduğu gibi genel anlamda da yaşamdan duyulan memnuniyet) ve Sosyal Destek Yaşantısı (yakınında bulunan insanların desteğine inanmak) olmak üzere 11 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte yer alan tüm maddeler 5'li Likert skala üzerinden cevaplanmaktadır. Öğretmenler üzerinde yapılan Türkçe uyarlama çalışması kapsamında alt boyutlara ilişkin iç tutarlık katsayıları .72 ile .85 arasında değişmektedir (Gençer ve diğ., 2010).

Verilerin Analizi

Öğretmenlerin demografik özellikleri ile sahip oldukları yaşantı modellerinin dağılımlarını belirlemek üzere betimsel istatistikler ve mesleğe yönelik davranış alt boyutlarından elde edilen puanların cinsiyet, medeni hal, okul türü, yaş grupları ve hizmet yılı bağımsız değişkenlerine göre incelenmesi amacıyla ortalama farklara dayalı t-testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, mesleğe yönelik davranış alt boyutlarından aldıkları puanların hesaplanmasıyla elde edilen yaşantı modelleri incelendiğinde, öğretmenlerin %43.5'inin sağlıklı, %14.8'inin sakıncacı, %29.7'sinin aşırı bağı ve %12'sinin tükenmiş yaşantı modeli içerisinde yer aldığı belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Öğretmenlerin Yaşantı Modellerine Göre Dağılımları

Yaşantı Modelleri	n	%
Sağlıklı Yaşantı Modeli	91	43.5
Sakinmacı Yaşantı Modeli	31	14.8
Aşırı Bağlı Yaşantı Modeli	62	29.7
Tükenmiş Yaşantı Modeli	25	12.0

Öğretmenlerin sahip oldukları yaşantı modellerini belirleyen mesleğe yönelik davranış alt boyutlarının cinsiyet bağımsız değişkeni açısından değerlendirilmesi sonucunda, erkek ve kadın öğretmenlerin elde ettikleri puanlar arasında oluşan farkın anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>.05$) (Tablo 3).

Tablo 3: Cinsiyet Değişkenine Göre Mesleğe Yönelik Davranış Değişkenlerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t-Testi Sonuçları

Mesleğe Yönelik Davranış	Cinsiyet		t
	Kadın	Erkek	
İşin Öznel Önemi	20.25±4.38	19.44±4.05	1.193
Mesleki Hırs	20.71±4.24	20.00±4.49	.971
Başarma Eğilimi	19.76±4.01	19.65±3.88	.183
Mükemmeliyetçilik Çabası	23.98±3.90	23.58±3.54	.667
Duygusal Uzaklaşma Yeteneği	17.24±3.65	17.71±3.11	-.884
Pes Etme Eğilimi	13.87±3.91	13.52±4.22	.511
Problemlerle Aktif Mücadele	22.11±3.97	22.08±3.20	.051
İçsel Huzur ve Dengeleme	20.95±3.97	22.21±3.95	-1.933
Mesleki Doyum	23.16±3.76	23.04±3.43	.207
Yaşam Doyumu	22.47±3.72	22.35±3.87	.177
Sosyal Destek Yaşantısı	22.30±3.47	21.60±3.12	1.317

Öğretmenlerin medeni hallerine göre yapılan analiz sonucunda, mesleğe yönelik davranış alt boyutlarından mükemmeliyetçilik çabası ($t=-2,138$) ve mesleki doyum ($t=-2,205$) alt boyutlarında $p<.05$ düzeyinde; yaşam doyumu ($t=-2,761$) ve sosyal destek yaşantısı ($t=-3,763$) alt boyutlarında $p<.01$ düzeyinde anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. İstatistiksel açıdan anlamlı farklar tespit edilen bu dört alt boyuttan elde edilen ortalama puanlar incelendiğinde, evli öğretmenlerin bekâr öğretmenlere göre daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 4: Medeni Hal Değişkenine Göre Mesleğe Yönelik Davranış Değişkenlerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t-Testi Sonuçları

Mesleğe Yönelik Davranış	Medeni Hal		t
	Bekâr	Evli	
İşin Öznel Önemi	19,41±4,37	20,29±4,28	-1,285
Mesleki Hırs	20,15±4,50	20,68±4,23	-,764
Başarma Eğilimi	19,13±4,18	19,95±3,89	-1,261
Mükemmeliyetçilik Çabası	22,89±4,10	24,24±3,66	-2,138*
Duygusal Uzaklaşma Yeteneği	17,07±3,44	17,44±3,57	-,663
Pes Etme Eğilimi	13,67±3,54	13,83±4,13	-,283
Problemlerle Aktif Mücadele	21,56±4,36	22,30±3,58	-1,122
İçsel Huzur ve Dengeleme	20,39±3,97	21,54±3,97	-1,824
Mesleki Doyum	22,13±4,01	23,48±3,51	-2,205*
Yaşam Doyumu	21,26±3,62	22,85±3,72	-2,761**
Sosyal Destek Yaşantısı	20,76±3,02	22,62±3,40	-3,763**

* $p<.05$, ** $p<.01$

Öğretmenlerin görev yaptıkları okul türü değişkeni açısından mesleğe yönelik davranış türleri dikkate alındığında, özel okullarda çalışan öğretmenlerin mesleki hırs ($t=-2,745$; $p<.01$) ve başarıma eğilimi ($t=-2,255$; $p<.05$) alt boyutlarında devlet okulunda çalışan öğretmenlere göre anlamlı düzeyde yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, devlet okulunda görev yapan öğretmenlerin duygusal uzaklaşma yeteneği ($t=2,865$; $p<.01$) alt boyutunda özel okullarda çalışan öğretmenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek ortalama puana sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Okul Türü Değişkenine Göre Mesleğe Yönelik Davranış Değişkenlerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t-Testi Sonuçları

Mesleğe Yönelik Davranış	Okul Türü		t
	Devlet	Özel	
İşin Öznel Önemi	19,88±4,67	20,23±3,96	-,583
Mesleki Hırs	19,71±4,30	21,32±4,16	-2,745**
Başarıma Eğilimi	19,10±4,16	20,33±3,71	-2,255*
Mükemmeliyetçilik Çabası	23,42±3,72	24,33±3,86	-1,747
Duygusal Uzaklaşma Yeteneği	18,06±3,62	16,68±3,33	2,865**
Pes Etme Eğilimi	13,71±4,01	13,86±3,96	-,268
Problemlerle Aktif Mücadele	21,77±3,96	22,42±3,64	-1,222
İçsel Huzur ve Dengeleme	21,08±4,10	21,39±3,90	-,558
Mesleki Doyum	22,82±3,97	23,43±3,38	-1,179
Yaşam Doyumu	22,46±3,88	22,43±3,64	,057
Sosyal Destek Yaşantısı	22,06±3,37	22,21±3,43	-,326

* $p<.05$, ** $p<.01$

Öğretmenlerin yaş ortalaması dikkate alınarak oluşturulmuş bağımsız grupların mesleğe yönelik davranış alt boyutlarında elde ettikleri puanlar arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>.05$) (Tablo 6).

Tablo 6: Yaş Grupları Değişkenine Göre Mesleğe Yönelik Davranış Değişkenlerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t-Testi Sonuçları

Mesleğe Yönelik Davranış	Yaş Grupları		t
	40 Yaş ve Altı	41 Yaş ve Üstü	
İşin Öznel Önemi	20,20±4,32	19,89±4,31	,512
Mesleki Hırs	20,95±4,19	20,06±4,40	1,477
Başarıma Eğilimi	19,70±4,08	19,78±3,87	-,140
Mükemmeliyetçilik Çabası	23,69±3,84	24,13±3,78	-,818
Duygusal Uzaklaşma Yeteneği	17,47±3,53	17,19±3,56	,577
Pes Etme Eğilimi	13,68±3,94	13,92±4,04	-,417
Problemlerle Aktif Mücadele	22,40±4,20	21,75±3,23	1,273
İçsel Huzur ve Dengeleme	21,28±4,08	21,19±3,91	,165
Mesleki Doyum	23,06±3,86	23,22±3,48	-,314
Yaşam Doyumu	22,66±3,96	22,18±3,48	,929
Sosyal Destek Yaşantısı	22,18±3,66	22,08±3,07	,215

Öğretmenlerin mesleki hizmet yılı ortalaması dikkate alınarak oluşturulmuş bağımsız grupların mesleğe yönelik davranış alt boyutlarından elde ettikleri puanlar incelendiğinde, hizmet yılı nispeten düşük olan öğretmenlerin, hizmet yılı nispeten yüksek öğretmenlere göre mesleki hırs ($t=2,153$) alt boyutunda anlamlı düzeyde yüksek puanlara sahip oldukları belirlenmiştir ($p<.05$) (Tablo 7).

Tablo 7: Hizmet Yılı Değişkenine Göre Mesleğe Yönelik Davranış Değişkenlerine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t-Testi Sonuçları

Mesleğe Yönelik Davranış	Yaş Grupları		t
	17 Yıl ve Altı	18 Yıl ve Üstü	
İşin Özel Önemi	20,19±4,23	19,87±4,44	,526
Mesleki Hırs	21,08±4,09	19,76±4,50	2,153*
Başarma Eğilimi	19,72±3,91	19,76±4,08	-,083
Mükemmeliyetçilik Çabası	24,10±3,66	23,58±4,04	,965
Duygusal Uzaklaşma Yeteneği	17,28±3,60	17,44±3,45	-,309
Pes Etme Eğilimi	14,14±3,79	13,28±4,20	1,501
Problemlerle Aktif Mücadele	21,98±3,74	22,28±3,89	-,552
İçsel Huzur ve Dengeleme	21,42±3,78	20,98±4,30	,767
Mesleki Doyum	23,04±3,38	23,27±4,10	-,427
Yaşam Doyumu	22,39±3,86	22,52±3,60	-,250
Sosyal Destek Yaşantısı	22,21±3,35	22,04±3,48	,361

*p<.05

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmaya katılan öğretmenlerin yaşantı modelleri açısından dağılımları incelendiğinde, %43.5 ile büyük bir çoğunluğun sağlıklı yaşam modeli içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Buna karşın % 12 ile az sayıda öğretmenin tükenmiş olarak nitelendirilen ve sağlık açısından olumsuz özellik taşıyan grup içerisinde olduğu görülmüştür (Tablo 2). Bauer ve diğ. (2006) aynı ölçüm aracından faydalanılarak yaptıkları çalışmalarında, öğretmenlerin %32.5 gibi büyük bir bölümünün tükenmiş yaşam modeli içerisinde olduklarını tespit etmişlerdir. Ancak, Demirel, Güler, Toktamış, Özdemir ve Sezer (2005) ile Aydoğan, Doğan ve Bayram (2009) yaptıkları çalışmalarda Türk öğretmenlerin farklı ülkelerde çalışan meslektaşlarına göre çok daha düşük düzeyde tükenmişlik yaşadıklarını belirtmektedirler. Bu çalışmanın sonuçlarını yanı sıra Babaoğlu ve diğ. (2010), Gençler ve diğ. (2010) ile Ertürk ve Keçecioglu'nun (2012) yaptıkları çalışmaların sonuçları, ülkemizde çalışan öğretmenlerin tükenmişlik seviyelerinin düşük olduğu görüşünü desteklemektedir.

Çalışmada yapılan analizler sonrası, öğretmenlerin mesleğe yönelik davranış alt boyutlarından elde edilen ortalama puanların, cinsiyet (Tablo 3) ve yaş grupları (Tablo 6) bağımsız değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark içermediği belirlenmiştir. Kırılmaz, Çelen ve Sarp (2000), Naktiyok ve Karabey (2005), Avşaroğlu, Deniz ve Kahraman (2005), Gençay (2007) ile Cemaloğlu ve Şahin (2007) yapmış oldukları çalışmalarda, cinsiyet değişkeninin öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı fark oluşturmadığı sonucuna varmışlardır. Bununla birlikte, alan yazında yaş değişkeninin de öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri üzerinde fark yaratan bir değişken olmadığını belirten çalışmalar bulunmaktadır (Kayabaşı, 2008; Soyer, Can ve Kale, 2009; Bağcı ve Karagül, 2013).

Öğretmenlerin medeni durumları dikkate alınarak yapılan analizlerde, mesleki doyum, yaşam doyumunu, sosyal destek yaşantısı ve mükemmeliyetçilik çabası alt boyutlarında evli öğretmenlerin anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir (Tablo 4). Bu sonuçlar, evli bireylerin bekâr bireylere göre mesleki doyum (Yıldız, Yolsal, Ay ve Kıyan, 2003) ve yaşam doyumunu (Şeker ve Zırhloğlu, 2009) algıları bakımından daha olumlu sonuçlar gösterdiğini belirten çalışmaları desteklemektedir. Bununla birlikte, Dirik, Sertel ve Kartal (2011) bekârların sosyal destek alma algılarının evlilere göre daha düşük olmasından dolayı bekâr olmanın, yalnızlık, tek başına sorumluluk alma, duygu ve düşüncelerini paylaşmada sıkıntıya yol açarak hayatı güçleştirebileceğini belirtmektedirler.

Öğretmenlerin görev yaptıkları okul türü değişkeni açısından özel okullarda çalışan öğretmenler, mesleki hırs ve başarıma eğilimi alt boyutlarında, devlet okulunda çalışan öğretmenler ise duygusal uzaklaşma yeteneği alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek ortalama puanlara sahiptirler (Tablo 5). Özel okullarda çalışan öğretmenlerin süreli sözleşmeli olarak çalıştıkları düşünüldüğünde, alanlarında tercih edilen öğretmen

konumuna gelebilmek ve mesleki devamlılıklarını sağlamak amacı ve kaygısıyla, diğer çalışma arkadaşlarına göre daha başarılı olma istek ve hırs konularında daha etkin oldukları düşünülebilir. Bu durum özel okullarda çalışan öğretmenleri iş yaşantılarında karşılaştıkları problemler ve buna bağlı duydukları stresten hızlı bir şekilde uzaklaşabilme konusunda yetersiz kılabilir. Buna karşın devlet okulunda çalışan öğretmenlerin, meslek yaşamlarını sürdürme konusunda devlet güvencesine sahip olmaları, mesleki problemlerini öteleyebilme ve yaşadıkları stresten duygusal anlamda uzaklaşabilme konularında, özel okullarda çalışan meslektaşlarına göre daha avantajlı bir konumda çalıştıkları düşünülebilir.

Çalışmadan elde edilen diğer bir sonuç ise, hizmet yılı nispeten düşük olan öğretmenlerin mesleki hırs alt boyutunda anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıklarıdır (Tablo 7). Elde edilen bu sonuç, Kiremitçi ve Gençler (2013)'in beden eğitimi öğretmenlerinin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmanın sonuçlarını desteklemektedir. Bu sonucun ortaya çıkması, genç öğretmenlerin mesleklerinde kendilerini ispatlamak ve ideallerini gerçekleştirmek amacıyla daha fazla çaba göstermeleri ve yüksek düzeyde mesleki hırs duygularına sahip olmalarından kaynaklanmış olabilir. Zimmermann ve diğ. (2012), mesleklerine yeni başlamış öğretmenlerin, motivasyonları yüksek ve kendilerini mesleklerine adanmış bireyler olmalarının beklenen bir sonuç olduğunu vurgulamaktadırlar.

Sonuç olarak Türkiye'de öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin düşük olduğu, mesleğe yönelik davranışlar açısından cinsiyet ve yaş değişkenlerinin etkili olmadığı belirlenmiştir. Bunun nedeni öğretmenlik mesleğinin iş yükü ve zamansal yoğunluk açısından rutin ve standart çerçevede sekillendirilmiş olması ve belirli bir cinsiyete atfedilmemiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ülkemizde eğitimin belirli kalıplar ve konular üzerinden yürütülüyor olması ve eğitim alanına yapılan güncelleme çalışmalarının genelde içerik yerine forma yönelik gerçekleşmesi, klasik eğitim anlayışı içerisinde yetişmiş öğretmenlerin yaşları ilerlemiş olsa bile sistem içerisinde aktif kalmalarını sağlamaktadır. Bu noktadan hareketle yaş değişkeninde mesleğe yönelik davranışlar üzerinde fark yaratacak etkiye sahip olmaması normal görülebilir. Yaşam kültürü açısından önemli kurumların başında gelen evlilik olgusu, bireyin sosyal çevresini düzenleyerek genişletmesini sağlamaktadır. Bu durum bireyin algıladığı sosyal destek yaşantısını desteklemekte ve tükenmişliğin nedenlerinden biri olan yalnızlığa bağlı depresyon olasılığını azalttığı düşüncesini güçlendirmektedir. Bununla birlikte özel okullarda görev yapan öğretmenlerin duygusal açıdan uzaklaşmaması, okul yönetim kültürlerinden kaynaklanıyor olabilir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, okul yönetim kültür kalitesinin, öğretmenlerin mesleğe yönelik davranışları ile ilişkisi ve etkileşiminin incelenmesi önemli katkılar sağlayabilir.

Not: Bu çalışma 24-26 Nisan 2014 tarihlerinde Antalya'da 21 Ülkenin katılımıyla düzenlenen 5th International Conference on New Trends in Education and Their Implications – ICONTE' de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Avşaroğlu, S., Deniz, E.M. ve Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumunu iş doyumunu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 115-129.

Aydoğan, I., Dogan, A.A., & Bayram, N. (2009). Burnout among Turkish high school teachers working in Turkey and abroad: a comparative study. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 7, 1249-1268.

Babaoğlu, E., Altun, S.A. ve Çakan, M. (2010). İlköğretim okulu yöneticilerinin tükenmişlik düzeyi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 355-373.

Bağcı, H. ve Karagül, S. (2013). Türkçe öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(8), 184-193.

Bauer, J., Stamm, A., Virnich, K., Wissing, K., Müller, U., Wirsching, M., et al. (2006). Correlation between burnout syndrome and psychological and psychosomatic symptoms among teachers. *International Archives of Occupational Environmental Health*, 79, 199-204.

- Brante, G. (2009). Multi tasking and synchronous work: complexities in teacher work. *Teaching and Teacher Education*, 25, 430-436.
- Brudnik, M. (2009). Perception of self-efficacy and professional burnout in general education teachers. *Human Movement*, 10(2), 170-175.
- Cemaloğlu, N. ve Şahin, D.E. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 465-484.
- Çetinkaya, Z. (2009). Türkçe öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *İlköğretim Online*, 8, 298-305.
- Demirel, Y., Güler, N., Toktamış, A., Özdemir, D., & Sezer, R.E. (2005). Burnout among high school teachers in Turkey. *Middle East Journal of Family Medicine*, 3(3): 33-36.
- Dirik, G., Sertal, P. ve Kartal, M. (2011). Fibromyalji sendromlu hastaların yaşadıkları psikolojik sıkıntılar ile sosyal destek, öz yeterlik ve yeti yitimi ilişkisi. *Düzce Tıp Dergisi*, 13(1), 45-52.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ertürk, E. ve Keçecioğlu, T. (2012). Çalışanların iş doyumları ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiler: öğretmenler üzerine örnek bir uygulama. *Ege Akademik Bakış*, 12(1), 39-52.
- Gençay, Ö.A. (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyumunu ve mesleki tükenmişliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 765-780.
- Gençer, R.T., Boyacıoğlu, H., Kiremitçi, O., & Doğan, B. (2010). Psychometric properties of work-related behavior and experience patterns (Avem) scale. *Hacettepe University Journal of Education*, 38, 138-149.
- Gerçek, C., Köseoğlu, P., Yılmaz, M. ve Soran H. (2006). Öğretmen adaylarının bilgisayar kullanımına yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 130-139.
- Grayson, J.L., & Alvarez, H.K. (2008). School climate factors relating to teacher burnout: a mediator model. *Teaching and Teacher Education*, 24(5), 1349-1363.
- Jepson, E., & Forest, S. (2006). Individual contributory factors in teacher stress: the role of achievement striving and occupational commitment. *British Journal of Educational Psychology*, 76, 183-197.
- Kayabaşı, Y. (2008). Bazı değişkenler açısından öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 191-212.
- Kırılmaz, A., Çelen, Y. ve Sarp, N. (2000). İlköğretim’de çalışan bir öğretmen grubunda “tükenmişlik durumu” araştırması. *İlköğretim-Online*, 2(1), 2-9.
- Kieschke, U., & Schaarschmidt, U. (2008). Professional commitment and health among teachers in Germany: a typological approach. *Learning and Instruction*, 18, 429-437.
- Kiremitçi, O., & Gençer, R.T. (2013). Work related behaviors and experience patterns of physical education teachers. *Pensee Journal*, 75(12), 143-152.
- Klusmann, U., Kunter, M., Trautwein, U., & Bamert, J. (2006). Lehrerbeltung und unterrichtsqualität aus der perspektive von lehrenden und lernenden. *Zeitschrift für Pädagogische Psychologie*, 20(3), 161-173.

Maraşlı, M. (2005). Bazı özelliklerine ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerine göre lise öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri. *Türk Tabipleri Birliği mesleki sağlık ve güvenlik dergisi*, 23, 27-33.

Muszalska, M., Krajnik, M., & Rogiewicz, M. (2007). Does the palliative medicine specialist cope better with stress than an anaesthetist, surgeon or general practitioner? A study on job-related experience and behaviour patterns. *Advances in Palliative Medicine*, 6, 69-74.

Naktiyok, A. ve Karabey, C.N. (2005). İşkoliklik ve tükenmişlik sendromu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 179-198.

OECD (2005). *Teachers matter: attracting, developing and retaining effective teachers*. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development.

Prenzel, M., Baumert J, Blum W., Lehmann, R. Leutner, R., Neubrand, M., et al. (2005). *PISA 2003. Der zweite vergleich der länder in Deutschland: was wissen und können Jugendliche?* Münster: Waxmann.

Schaarschmidt, U., & Fischer, A.W. (2003). *AVEM - Arbeitsbezogenes Verhaltens- und Erlebensmuster (2nd ed.)*. Frankfurt: Swets & Zeitlinger.

Soyer, F., Can, Y. ve Kale, F. (2009). Beden eğitimi öğretmenlerinin iş tatmini ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin çeşitli faktörler açısından incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 259-271.

Şeker, B.D. ve Zirhloğlu, G. (2009). Van emniyet müdürlüğü kadrosunda çalışan polislerin tükenmişlik, iş doyum ve yaşam doyumları arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(4), 1-26.

Tsigilis, N., Zachopoulou, E., & Grammatikopoulos, V. (2006). Job satisfaction and burnout among Greek early educators: a comparison between public and private sector employees. *Educational Research and Review*, 1, 256-261.

Watt, M.G.H., & Richardson, P.W. (2008). Motivations, perceptions, and aspirations concerning teaching as a career for different types of beginning teachers. *Learning and Instruction*, 18, 408-428.

Yıldız, N., Yolsal, N., Ay, P. ve Kıyan, A. (2003). İstanbul tıp fakültesinde çalışan hekimlerde iş doyum. *İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası*, 66(1), 34-41.

Zimmermann, L., Unterbrink, T., Pfeifer, R., Wirsching, M., Rose, U., et al. (2012). Mental health and patterns of work-related coping behaviour in a German sample of student teachers: a cross-sectional study. *International Archives of Occupational & Environmental Health*, 85(8), 865-876.